

Становище

на проф. д.и.н. Димитър Луджев

относно представените трудове на гл. ас. д-р Стефан Дечев за участие в конкурс за академичната длъжност „Доцент” обявен от ЮЗО „Неофит Рилски” в Държавен вестник, бр.19, 9 март 2010 г.

Д-р Стефан Дечев представя на научното жури значителен брой, разнообразни по тематика научни трудове – монографията “Who are Our Ancestors? “Race”, Science, and Politics in Bulgaria 1879-1912. LAP Lambert Academic Publishing, 2010, 15 публикации несвързани с темата на докторската дисертация, 7 публикации по темата на дисертационния труд, който също е под печат, 5 публикувани рецензии и научни съобщения, 3 научни интервюта и едно учебно помагало „Мъжественост и политика в България (1879-1944). С., 2005. Повечето от публикациите несвързани с дисертацията са събрани в сборника със статии и студии по нова българска история на Стефан Дечев „Политика пол култура”, 2010 г. и сборника „В търсене на българското: мрежи на националната интимност (XIX-XXI век). С., 2010, чийто съставител и редактор е Стефан Дечев - амбициозен проект на група изследователи по „темата за взаимодействието и пресечните точки между националната държава, идентичността и всекидневието”. Всъщност това е едно от основните направления в научната работа на д-р Дечев в областта на социалната история, която като цяло е доминирана от стремежа да се излезе от конвенционалната методология и методика на българската историография.

Големият проблем на родната историография, пише Ст. Дечев в „Нежеланият Стамболов: Стамболов и стамболовизма в българската историография от средата на 50-те до края на 80-те години на XX век” (с.111) и в редица други текстове, е „непознаване на световните образци на историческото познание и историческо изследване” и цялото му творчество е пронизано от представяне на утвърдени в западната историография, политология и хуманитарни науки въобще концепции, методологически подходи и интердисциплинарни методи на научно изследване. Най-много са застъпени теоретично-концептуалните виждания и школи в областта на социалната история и историята на всекидневието (понякога в цели трактати както в случая с пространното изложение на идеите на Ю. Хабермас за публичната сфера във „Публичната сфера в българския *fin-de-si ecle*). Един от основните приноси, за които основателно може да претендира д-р Стефан Дечев, е акуратния и професионално критичен преглед на теоретичните постановки за социални феномени и категории,

историографските достижения и позиции, дебатите и различните гледни точки по всички въпроси, предмет на неговите проучвания – преглед, направен в контекста на конкретната историческа политическа и културна ситуация. Макар това понякога да натежава като самоцелна показност, да служи за обосновка на доста тривиални заключения и лансиране на познати на мнозина днешни историци идеи.

За да преодолее недъзите на българската историческа наука, която ограничава по правило историята до действията на политическите институции – правителства и държавна администрация, политически партии, елити и водачи, д-р Дечев се насочва към проучване на социалната история и историята на всекидневието. Той отхвърля категорично марксисткия схематизъм на „традиционната“ историография, която изкуствено отделя икономическия и социален живот от политическия и културния, от решаващото влияние на държавата, от конкретната демографска картина, обществена инфраструктура и технологическото развитие, от сложилите се обществени нагласи, народопсихология и бит, обичаи и менталитет. В поредица публикации Стефан Дечев изследва обществени феномени като вестниците, общественото мнение, публичната сфера, гражданското общество, интелигенция и популярната култура, политическото партизанство и политическата тълпа през 80-те и 90-те години на XIX век в България в контекста на процеса на модернизация и догонване на Европа, на изграждане на българската държава и модерната градска култура. Той се спира на ролята на столицата и големите градове, образователната и транспортна мрежа, информационни и съобщителни комуникации, очертава социалните характеристики на тогавашното „общество“ или „публика“, детайлно описва участниците и средищата на политическия дебат като читалища, кафенета, ж.п. гари, мястото на чиновническата интелигенция и младежта, на журналисти, редактори и печатници, читателска и „партизанска“ публика, циркулиращите сред образованите среди идеи и политически пристрастия, тяхното разпространение сред градското простолюдие и селячеството. Тези и други разработки на автора могат да претендират за принос към българската история и със сигурност ѝ дават живот чрез всекидневие, конюнктура, мода и още човешки отношения.

Естествено продължение на изследователските интереси на Стефан Дечев към обществените феномени от края на XIX век са работите с приносен характер посветни на проучването на представата за народа, употребата на понятията „народ“ и „воля на народа“ и развоя на популизма в българската политика и печат, както и по въпроса за дуела в името на мъжката чест в контекста на политическите борби, страсти и скандали, за мъжкия характер на политическия живот и елит, значението на разбиранията за мъжественост повлияни от традицията и европейската модерност и пр. Обширната студия „Нежности много непонятни.“ е с

претенцията да бъде първото изследване в българската историография върху проблеми на сексуалността, мъжествеността и женствеността, хомосексуалността, сексуалното желание и поведение в тяхната обвързаност с политиката, националната идеология и манталитет. В тази студия базирана на разсъждения около няколко вестникарски истории и улични клюки с пикантен характер се проявява най-силно склонността на автора към известна спекулативност, към произволно предвиждане и деформиране на социалното време и битие, акцентиране на явления, чиято социалнополитическата тежест се откроява в други времена. Може би това се дължи на методологията и методиката с която Стефан Дечев обикновено конструира изложението на темата по схемата теоретична постановка и конкретни примери от разглеждания период. Всъщност повечето от неговите публикации нямат формата и хронологичната последователност на исторически разказ за дадено време, събития, човешки съдби и дела. Темите се развиват като анализ на социални категории и феномени с методи на социалната история и антропология, социологията, политологията и културологията, етнографията и литературната история. Класическите документални, особено архивни източници, както и мнения на други изследователи (отсъстват имена от ранга на И. Хаджийски и Н. Мавродинов) се подбират съобразно тезата на автора, което я прави често спорна и пречатства осъществяването на намерението на д-р Дечев да допринесе за написването на „нова политическа история”.

В подобен изследователски маниер са разработени посочената по-горе монография и серия публикации свързани с темата за формирането на българската национална идентичност като продукт на политически цели и стремежи, на интелектуалните усилия на научните и културни среди в периода на борбите за национална просвета, църква и държава и през първите десетилетия след Освобождението. В хода на един солиден критичен анализ на голям масив от исторически изследвания, описания в полето на физическата антропология, периодичен печат, публицистика, мемоари, парламентарни дебати и други източници д-р Дечев излага различни аспекти на развитието на въпросите за произхода и „предците” на модерните българи, теориите и понятията за „раса” и „расов тип” отнесени към проблема за ролята на славяните и прабългарите при детерминиране на чертите на българския „национален характер”, представя политическите амбиции и спекулации със славянския или прабългарския произход. Редица от неговите постановки са принос към историческата наука. Принос е изследването на българския случай в една по-широка перспектива на възгледите за произхода и етногенезата на отделните европейски народи, разглеждането на българската „расова мисъл” във връзка с възхода на модерната българска национална идеология, немския Романтизъм, руското славянофилство, някои интерпретации на т.нар социален дарвинизъм и други течения в идеологията за расата. Същевременно текстовете по тези

теми оставят впечатление за високо ниво на компилация и дефицит на собствено изследователско постижение.

А публикации свързани с темата за „изобретяването“ на основни елементи (традиции, символи и пр.) на българската национална идентичност в процеса на модернизация и развитие на българската национална държава от Освобождението до края на комунистическата епоха като „Шопска салата“: как се ражда един национален кулинарен символ“, „От калпака до цървулите: как се създава българската национална носия (съвместно с Н. Вуков) или “Forbears”, “saints” and “martyrs”: the politics of commemoration in Bulgaria in the 1880s and 1990s”, сами по себе с конкретен принос в историческото знание, оставят впечатление за търсено аргументиране на тезата, че „през XIX век се *ражда* нещо ново като „българска народност“, подлежащо на по-нататъшно култивиране отгоре, което има само „идеологическа връзка“ с населението в българските земи и неговата държавна организация през средните векове т.е. няма единна българска история. Собственото твърдение на д-р Дечев, че „не дрехите и песните правят нацията, а съзнанието и институциите“ навежда на въпроса: защо населението по българските земи чрез своите първи будители и политически дейци е пожелало да се възроди именно като българска нация и държава, какви трайни инстинкти, общностни спомени и обичаи са възродили съзнанието за принадлежност към българската народност?

Накрая специално бих искал да отбележа двете части на монографичния труд „Нежеланият Стамболов“ като задълбочен историографски анализ по „ключов за режима и историографията проблем от комунистическия период“. В интересен исторически разказ д-р Дечев разкрива сложните механизми на тоталитарната система, по които се интерпретира миналото и се въздейства на научната колегия да създава знание за миналото, удобно за легитимиране на властта. Същевременно се предават интелектуалните усилия и характер, проявени от редица български историци в търсене на историческата истина. Съжалявам, че авторът не се е възползвал от случая, за да проучи участието на учени-историци и влиянието на настроенията в историческата колегия в развитието на публичната интелектуална критика към режима, инакомислието в общественото мнение и гражданската либерална опозиция през 80-те години.

Научната дейност на д-р Стефан Дечев, специализацията в авторитетни научни центрове в САЩ и Европа, участието му в редица научни проекти с принос към различни области на социалната история, големият брой публикации по значими и по-тясно специализирани теми свидетелстват за неговото високо професионално ниво като изследовател и преподавател. Научните приноси и преподавателската дейност дават основание на д-р Дечев да заеме академичната длъжност „Доцент“, за която кандидатства на този конкурс. Същевременно критичните бележки, които

направих относно някои особености в методологията и методиката на изследователския подход на кандидата, неговата склонност към по-голяма тежест на теоретичния и категориалния тип анализ за сметка на позитивното историческо изследване, което прави доста спорни редица отстоявани тези ме карат да поставя Стефан Дечев на второ място между двамата кандидати в конкурса за академичната длъжност „Доцент” обявен от ЮЗУ „Неофит Рилски”.

03. 02. 2012 г.
София

Проф. д.и.н. Димитър Луджев